

سناریوهای توسعه پایدار طبیعت گردی در استان چهارمحال و بختیاری

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۲/۲۴

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۳/۳۰

کد مقاله: ۸۱۲۲۹

فرحناز ابراهیمی^۱

چکیده

با توجه به جستجوی مردم برای یک مقصد بکر و جدید به منظور گذران اوقات فراغت خود، استان چهارمحال و بختیاری یکی از مناطق گردشگری می باشد که ترکیبی از زیبایی های طبیعت بکر و جاذبه های فرهنگی به جهت سبک زندگی عشایری را دارا می باشد و این استان را به یک منطقه مستعد برای توسعه طبیعت گردی تبدیل کرده است. در این تحقیق، ابتدا استعدادهای اکوتوریستی این منطقه از طریق شیوه بررسی SWOT مورد بررسی قرار گرفتند. سپس بر اساس تکنیک سناریو سازی، چهار سناریو برای توسعه طبیعت گردی در آینده این منطقه ایجاد شده اند که به ترتیب عبارتند از: منطقه بین المللی، منطقه عشایری، منطقه طبیعی - فرهنگی و منطقه انحصاری و هر چهار سناریو به لحاظ SWOT مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته اند. نهایتاً، به نظر می رسد ترکیبی از هر چهار سناریو و به کارگیری برنامه های عملی منتخب همه سناریوها برنامه مناسبی برای توسعه پایدار طبیعت گردی در آینده این استان خواهد بود.

واژگان کلیدی: استعداد، طبیعت گردی، وضعیت کنونی، سناریوی توسعه، استان چهارمحال و بختیاری

۱- کارشناس ارشد گردشگری و محیط زیست، گروه محیط زیست، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران

۱- مقدمه

در دنیای صنعتی کنونی در ایران که مردم مشغول مشاغل پراسترس می‌باشند، نیاز آنها به استراحت و سفر موجب افزایش توجه آنها به پدیده گردشگری گردیده است. در این مورد برای گردشگران مقصد بکری در ایران وجود دارد به نام استان چهارمحال و بختیاری با جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی که مقصدی مناسب برای جذب طبیعت‌گران می‌باشد. اما علیرغم همه این جاذبه‌ها میزان تقاضای گردشگر به این منطقه کم می‌باشد. تعداد کمی از مسافران خارجی و حتی تعداد نه چندان زیادی از مسافران داخلی از وجود چنین استعدادهای وسیعی در این استان آگاه می‌باشند. جاذبه‌های طبیعی واقعی آن هرگز به درستی به مردم جهان و ایران معرفی نشده‌اند. تبلیغات ناکافی و گاهی حتی اصلا وجود ندارد. این اتفاق در نتیجه کمبود توجه کافی به این استان و کمبود خط و مشی مشخص در صنعت گردشگری و به طور خاص طبیعت‌گردی ایجاد شده است. بنابراین توسعه صنعت طبیعت‌گردی در این استان ضروری به نظر می‌رسد. بدیهی است که بدون آگاهی از استعدادهای و کمبودهای اقتصادی، زیست محیطی و انسانی در هر منطقه، غیرممکن است که یک برنامه توسعه برای آینده آن منطقه تدوین شود. در واقع، آگاهی از موقعیت کنونی منطقه این فرصت را برای محققان ایجاد می‌نماید تا راه‌های توسعه آینده را براساس استعدادهای موجود در منطقه پیدا کنند.

در این بررسی، بر اساس موقعیت کنونی استان چهارمحال و بختیاری (ابراهیمی، ۱۳۹۴) سناریوهای توسعه برای آینده گردشگری و به ویژه طبیعت‌گردی در منطقه با هدف حفظ منافع جوامع محلی و حفاظت طولانی مدت از منابع ایجاد شده‌اند. هدف از این تحقیق ایجاد فرصتی برای سیاست‌گذاران می‌باشد تا استراتژیهای بعدی را در مقیاس بزرگتر در تمام مناطق مشابه در ایران پیاده نمایند.

۲- ادبیات تحقیق

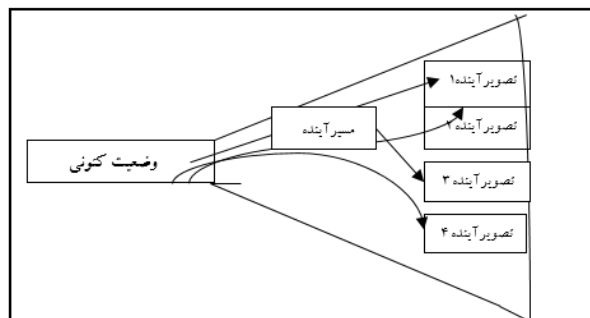
۲-۱- بررسی آینده و شیوه سناریو

در روزگار ما، قابلیت پیش بینی آینده سخت و سخت تر می‌شود. همانطور که عملکردها یا حقایقی که در یک قاره صورت می‌گیرند می‌توانند روی توسعه یک دهکده کوچک یا جزیره در قاره دیگر تاثیر بگذارند، روشن است که آینده یک منطقه در معرض تمایلات موثر زیادی است که می‌توانند داخلی یا خارجی باشند. در بین شیوه‌هایی که با آینده سر و کار دارند، آنچه که در سالهای اخیر جای خود را پیدا کرده است، آنهایی هستند که به برنامه ریزان کمک می‌کنند تا با احتمالات و خطرات چنین محیط زیست پویایی کنار بیایند و شیوه‌ی سناریوها احتمالات بیشتری را در این مورد پیش بینی می‌نمایند. (Dammers, 2000) علاوه بر این، سناریوها به طور موثرتری می‌توانند تنوع اطلاعات مربوط به شاخه‌های متنوع اقتصاد، سیاست، فن آوری و جامعه‌شناسی که در ظاهر به هم مرتبط نیستند بلکه دارای تاثیر دو جانبه می‌باشند، (Wack, 1985: 139) را سازماندهی نمایند. کارکردن با سناریوها به برنامه ریزان کمک می‌کند آینده‌های ممکن را با هدف دیدگاه‌هایی در احتمالات اساسی در سطوح ملی و جهانی تصور نمایند. در تحقیق اخیر، تلاش بر این است که موارد اساسی در سطوح ملی و جهانی را پیدا کنیم و بر اساس آنها آینده منطقه را تصور نماییم.

۲-۲- سناریوهای توسعه در گردشگری

وان دوورن (۱۹۸۶) معتقد است که «یک سناریوی توسعه برای گردشگری توصیفی از وضعیت کنونی ارائه می‌دهد، از یک یا چند موقعیت ممکن و مطلوب و از یک یا چند اتفاق که می‌تواند موقعیت‌های حال و آینده را بهم مرتبط نماید.» از این نقطه نظر، روشن است که یک سناریوی گردشگری شامل حداقل سه بخش می‌باشد. (نمودار ۱).

نمودار ۱: بخش‌های مختلف یک سناریو

منبع: Van Doorn, 1986: 33

وضعیت کنونی: توصیف و بررسی موقعیت موجود که به عنوان نقطه شروع برای چارچوب دو بخش که در زیر لیست شده عمل می نماید؛ این بخش را موقعیت اصلی یا بررسی پایه می نامند. تصویر آینده: یک یا چند تصویر از آینده از یک موقعیت مورد نظر. مسیر آینده: یک یا چند روند توسعه شامل توصیفی از وضع موجود در یک تصویر آینده. اگرچه در استفاده از تکنیک سناریوها در مفاهیم مختلف گردشگری با عدم آمار کافی مواجهیم، لذا به نظر می رسد که عادلانه باشد روی ادبیات موجود در سناریوهای مربوط به گردشگری با تعریف سه بخشی (Van Doorn, 1986) قضاوت نمائیم. از این دیدگاه، روشن است که اکثر سناریوها ناقص هستند به طوریکه فاقد حداقل یک تا دو بخش سازنده می باشند: سناریوهای تک بخشی؛ که فقط شامل یک بخش تصویر آینده می باشند و مزایا و معایب آنرا بررسی می نمایند. محقق اطلاعاتی را در بخش دیگر در سطح جزئی تر ایجاد می نماید. سناریوهای دو بخشی؛ جستجو برای تصاویر آینده بر پایه حدسیات و استراتژیهای دیگر. محقق به یک دامنه پیش بینی ها می رسد. اما هنوز سناریو فاقد یک پیوند ملموس با گذشته و حال می باشد. سناریوی سه بخشی: سناریوها با استفاده از بررسی پایه و عملکردهای آینده با هم ساخته می شوند برای اینکه به مجموعه ای از تصاویر آینده برسند. با توجه به تعاریف فوق، به نظر می رسد که سناریوها در مطالعه اخیر، به عنوان سناریوهای سه بخشی شناخته می شوند. بررسی پایه و وضعیت کنونی منطقه از طریق روش SWOT در استان چهار محال و بختیاری صورت می گیرد (ابراهیمی، ۱۳۹۴). چهار آینده متفاوت گردشگری طبیعت در منطقه براساس موقعیت کنونی ایجاد می شوند. ضمن اینکه گامهای ضروری برای رسیدن به آن آیندگان به عنوان مسیرهای آینده نیز برداشته خواهند شد.

۳- روش تحقیق

علاوه بر استفاده از داده های اولیه و ثانویه و مرور منابع ملی و منطقه ای، تکنیک اولیه برای جمع آوری داده، انجام مصاحبه های نیمه سازمان یافته ای بود که از طریق روش تحقیق گلوله برفی به منظور شناسایی مهمترین دست اندرکاران صنعت گردشگری و طبیعت گردی در این استان انجام گرفت. این روش تحقیق با یک سفر گردشگری به منطقه به منظور بازدید از کل فضا و برآورد اولیه از نهادها و افراد درگیر با صنعت گردشگری در منطقه انجام گرفت: این افراد و نهادها عبارتند از: مدیران تورهایی مسافرتی، مدیران آژانسهای مسافرتی و هتلداران، برنامه ریزان و متخصصان بخش دولتی، موسسات و نهادهای غیردولتی، گردشگران، طبیعت گران و مردم محلی و همینطور مسئولان محلی و منطقه ای. تعداد ۲۲ مصاحبه باز از این دست اندرکاران انجام گرفت که ۱۲ مصاحبه در خود استان چهارمحال و بختیاری انجام گرفت. سوالات اصلی مصاحبه ها در خصوص نظرات دست اندرکاران در خصوص آینده طبیعت گردی در این منطقه بر اساس نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصتها و تهدیدهای منطقه بود.

۴- سناریوهای توسعه در منطقه

سناریوها مهمترین موارد در محیط را مورد خطاب قرار می دهند. ضروری است که موارد بیرونی در سناریوها به صورت مجزا از موارد درونی بیان می شوند و توسعه می یابند. یکی از شناخته شده ترین طبقه بندیهای موارد داخلی و خارجی بررسی SWOT نامیده می شود. (Wearing & Neil, 1999) گام بعدی برای ایجاد سناریو، قراردادن مهمترین موارد به عنوان دو محور ماتریکس است که روابط داخلی بین آنها به هم مرتبط هستند. از این ماتریکس، چهار سناریو ساخته می شوند که دیدگاه های آینده در آنها می توانند منعکس شوند. با مرور مواردی که در جداول SWOT (جدول ۱ و ۲) در استان چهار محال و بختیاری بررسی می شوند (ابراهیمی، ۱۳۹۴) واضح است که همه ضعف ها و تهدیدهای منطقه منجر به میزان پایین طبیعت گرد در این منطقه خواهد شد. بنابراین، همه نقاط قوت و فرصت های موجود به کار می روند تا این مشکل را رفع نمایند.

جدول ۱: پتانسیل عوامل درونی طبیعت گردی در استان چهارمحال و بختیاری؛ ابراهیمی، ۱۳۹۴

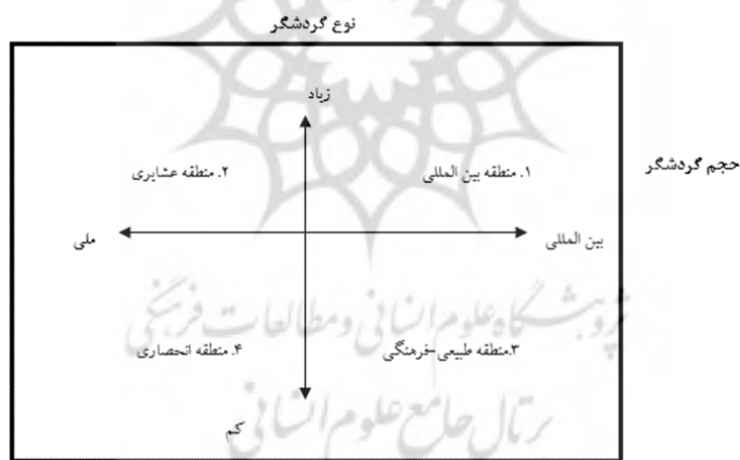
عوامل درونی	نقاط ضعف	نقاط قوت
سیاسی	فقدان تخصصی شدن (مشارکت / تبلیغات / دانش و آگاهی)	
اجتماعی- فرهنگی	انقراض عشایر	مهاجرت عشایر، آداب و رسوم و ارزشها / آوازه مهمان نوازی مردم استان

عوامل درونی	نقاط ضعف	نقاط قوت
فناوری- زیرساختاری	عدم توسعه منطقه برای گردشگری: زیر ساختها و امکانات دسترسی، فناوری کامپیوتری و ...	
زیست محیطی		استعداد وسیع طبیعی منطقه و آب و هوای دلپذیر

جدول ۲: پتانسیل عوامل بیرونی طبیعت‌گردی در استان چهارمحال و بختیاری؛ ابراهیمی، ۱۳۹۴

عوامل بیرونی	تهدیدها	فرصت‌ها
سیاسی	فضای سیاسی مربوط به تحریم‌ها رقابت بین ایران و دیگر کشورهای مشابه	
اجتماعی- فرهنگی	تخریب محیط زیست توسط گردشگران داخلی	وجود استعداد برای انواع مختلف گردشگری از قبیل: ژئوتوریسم، توریسم کشاورزی، توریسم علمی، توریسم ماجراجو، توریسم عشایری
زیست محیطی	بلایای طبیعی از قبیل: زلزله، ریزش بهمن، ریزش کوه، سیلابهای فصلی	موقعیت جغرافیایی استان بین دو استان اصفهان و خوزستان

میزان انتقادی گردشگران و به ویژه طبیعت‌گران ملی و بین‌المللی مهمترین مشکلی است که توسعه طبیعت‌گردی را در منطقه تحت الشعاع قرار می‌دهد. بنابراین، برای ایجاد دو مورد برای توسعه طبیعت‌گردی در منطقه یک ماتریکس دو محوری به عنوان «نوع گردشگر» چه ملی و چه بین‌المللی و «میزان گردشگر» چه زیاد و چه کم ایجاد شد. باتقاطع ۴ انتخاب استراتژیک این محورها (ملی، بین‌المللی و زیاد، کم) امکان ایجاد ۴ سناریوی مختلف ایجاد می‌شود آن چنانکه در نمودار ۲ نشان داده می‌شود.

نمودار ۱: ساختار سناریوهای آینده طبیعت‌گردی در استان چهارمحال و بختیاری (Wearing & Neil, 1999)

در هر سناریو، عوامل زیر به صورت جزئی بررسی می‌شوند: تعریف تصویر آینده، مسیرهای آینده برای رسیدن به آینده‌های متصور و بررسی وضعیت کنونی هر سناریو از طریق بررسی سوات.

۴-۱- منطقه توریستی بین‌المللی

تصویر آینده: چهارمحال و بختیاری یک مکان طبیعت‌گردی بین‌المللی تازه شناخته شده است که میزان بالایی از طبیعت‌گران از سراسر دنیا را به خود جلب نموده است و در آن تمامی سیاستها و فعالیت‌های طبیعت‌گردی براساس استانداردهای بین‌المللی طراحی می‌شوند.

مسیرهای آینده: برای رسیدن به چنین آینده‌ای، تبلیغات قدم اول می‌باشد. تماس با رسانه‌های جهانی برای تبلیغ ایران و این استان خاص به عنوان یک مکان به یادماندنی، چاپ بروشورها و کتابچه‌های ویژه برای معرفی جاذبه‌های موجود، دعوت از

گزارشگران خارجی برای اینکه از نزدیک از جاذبه های منطقه وامکانات طبیعت‌گردی آن بازدید نمایند و آنها را در سراسر دنیا منعکس نمایند، ترتیب نمایشگاه ها و کنفرانس های بین المللی گردشگری و طبیعت‌گردی در استان با همکاری سازمان جهانی توریسم^۱، رایزنی از طریق سفارتخانه های ایران در سراسر دنیا و حتی خطوط هوایی ملی و بین المللی (فلاحي، ۱۳۸۴) می تواند مردم زیادی را در سراسر جهان از استعدادهاي موجود در منطقه مطلع نماید. از آنجائی که مشارکت به عنوان استراتژی دیگری برای رسیدن به این آینده در نظر گرفته می‌شود، دولت ایران تبادل وسیع طبیعت گرد را با کشورهای اتحادیه اروپا آغاز می نماید به طوریکه روند گرفتن ویزا برای ایرانیانی که قصد بازدید از این کشورها را دارند تسهیل می نماید و ایران نیز برای طبیعت گردان اروپایی که از ایران بازدید می کنند چنین کاری می نماید. از سویی دیگر، همکاری با سازمانهای توریسم جهانی، برنامه توسعه سازمان ملل^۲ و حتی اتحادیه بین المللی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی^۳ منجر به ارایه برنامه های آموزشی از قبیل آموزش راهنمایان تور، آموزش پرسنل طبیعت‌گردی، برنامه های ظرفیت سازی و غیره براساس استانداردهای جهانی خواهد شد. همکاری با چنین سازمان هایی به دلیل کمک های مالی آنها برای توسعه پروازهای بین المللی فرودگاه شهرکرد، توسعه گردشگری و به ویژه طبیعت‌گردی را در منطقه افزایش خواهد داد.

بررسی SWOT: مهمترین نقطه قوت این سناریو مربوط به موقعیت سیاسی و هویت بین المللی کشور و منطقه چهارمحال و بختیاری می‌شود. در سطح بین المللی، با بازکردن درهای بسته کشور و برداشتن موانع برای گردشگران بین المللی تصویر ایران به عنوان کشوری سخت گیر کم‌رنج خواهد شد و تمایل این کشور را برای تعامل کامل با جامعه جهانی نشان خواهد داد. علاوه بر این، گردشگری جهانی ایران را به یک رقیب برای ورود گردشگران بین المللی در خاور میانه تبدیل خواهد کرد و به خصوص این کشور را با کشورهای مشابه از قبیل ترکیه و دبی مقایسه خواهد نمود. در سطح منطقه ای نیز موقعیت اقتصادی ساکنان بومی بهبود می یابد به دلیل اینکه جریان بزرگی از ارز خارجی در منطقه تبادل می‌شود، صنعت گردشگری و طبیعت‌گردی به عنوان یکی از منابع اصلی درآمدزایی در استان در نظر گرفته می‌شود.

درخصوص نقاط ضعف این سناریو، این ممکن است به ذهن آید که گردشگران و طبیعت گردان بین المللی ارزشهای مذهبی و هنجارهای محلی را تنزل خواهند داد. دلیل اصلی مخالفت دولت جمهوری اسلامی ایران با این سناریو می تواند مربوط به دیدگاه آنها نسبت به این سناریو به عنوان یک مهاجم فرهنگی و مذهبی باشد.

فرصت این سناریو مربوط به روند رو به رشد تقاضای بین المللی برای گردشگری و به خصوص طبیعت‌گردی در سراسر دنیا می‌شود.

تهدیدی که می تواند مانع توسعه این سناریو شود، فضای سیاسی مربوط به تحریم ها علیه ایران می باشد که با تصور ایران خشک مذهبی در دیدگاه غربی ها همراه می گردد.

۴-۲- منطقه توریستی عشایری

تصویر آینده: چهارمحال و بختیاری یک مکان ملی طبیعت‌گردی است که طبیعت گردان علاقمند ایرانی را برای بازدید از ویژگی های اجتماعی - فرهنگی منطقه به خصوص فرهنگ عشایری و سبک زندگی خاص آنها و نحوه مهاجرت آنها جذب می نماید.

مسیرهای آینده: مهمترین قدمی که برای رسیدن به این نوع آینده برداشته می‌شود تبلیغ جاذبه های عشایری منطقه از طریق رسانه های ملی (تلویزیون، رادیو، روزنامه، مجلات، کتابچه و غیره) می باشد. علاوه بر این، استقرار تابلوها در خیابانهای اصلی شهرهای بزرگ در ایران جاذبه های خاص موجود در منطقه را معرفی خواهد نمود. در خصوص استراتژیهای مشارکت در این سناریو، علاقه بخش خصوصی به سرمایه گذاری در مکانهای جدید می تواند موجب همکاری با بخش دولتی شود تا بتوانند در مکان های عشایری در چهارمحال و بختیاری سرمایه گذاری نمایند.

بررسی سوات: نقطه قوت اصلی در این آینده همسانی مذهبی گردشگران (۹۸٪ ایرانیان مسلمان هستند) می باشد. از آنجا که موارد مذهبی موضوع بیشترین بحث بین مسئولان حکومتی بوده است، در این سناریو این موارد حل شده اند و وقت و انرژی زیادی در موارد مهم دیگر از قبیل توسعه پایدار طبیعت‌گردی باقی می ماند.

تجاری شدن عشایر و تنزل فرهنگ بومی آنها به عنوان ضعف این سناریو در نظر گرفته می‌شود. ورود جمعیت طبیعت گردان ثروتمند درگیر با یک سبک زندگی شهری که برای عشایر غریبه در نظر گرفته می شوند باعث می‌شود که ما گاهی می توانیم ببینیم جوانان عشایر تمایل به تقلید فرهنگشان به شکل نادرست دارند. علاوه بر این، بعضی از این طبیعت گردان نا آگاه برای دیدن چادرهای عشایر، تست غذاهای آنها، عکس گرفتن با آنها و خرید سوغاتی و بعد هم ترک آنها بدون هیچ توجهی به تاریخ و فرهنگ آنها به این منطقه می آیند. این به تدریج منجر به کالایی شدن جوامع عشایری و انقراض آنها خواهد شد. لذا مشکل زوال فرهنگی

¹ WTO

² UNDP

³ IUCN

و انقراض عشایر در این سناریو باقی می ماند. فقدان طبیعت گران بین المللی به عنوان ضعف دیگری در این منطقه می باشد که منجر به وابستگی اقتصادی به کشاورزی و یا دامپروری بین بختیارها و عشایر خواهد شد. فرصت این سناریو، تقاضای روبه رشد انواع مختلف سفر در بین ایرانیان است که می تواند گردشگری عشایری را به عنوان یک نوع از گردشگری ایجاد نماید.

تهدید اصلی موجود در این سناریو، به استفاده بهینه از استعدادهای منطقه برمی گردد. علیرغم استعدادهای زیادی برای انواع مختلف گردشگری در منطقه فقط گردشگری عشایر از طریق این سناریو توسعه پیدا می کند. مطلب دیگری که آینده سناریو را تهدید می نماید، مربوط به انقراض عشایر می باشد. رشد اسکان عشایر و مهاجرت آنها به مناطق شهری کم کم منجر به انقراض آنها خواهد شد. بدون عشایر هم هیچ گونه گردشگری عشایری وجود نخواهد داشت و لذا اجرای این سناریو غیرممکن خواهد بود.

۴-۳- منطقه توریستی طبیعی - فرهنگی

تصویر آینده: چهارمحل و بختیاری یک مکان طبیعی - فرهنگی برای گردشگران مسلمان از دیگر کشورهای مسلمان می باشد که ترجیحا مجذوب مکان های مذهبی و تاریخی می شوند که در آن جاذبه های طبیعی هم وجود دارد. مسیرهای آینده: یکی از گامهای اولیه برای داشتن منطقه طبیعی - مذهبی در آینده مربوط به تبلیغات می شود که از طریق رسانه های کشورهای مسلمان و بستن قرارداد با گردانندگان تور کشورهای مسلمان برای معرفی منطقه به عنوان منطقه طبیعی - فرهنگی و/ یا طبیعی - مذهبی انجام می شوند. به دنبال استراتژیهای مشارکت، عقب نشینی نهادهای مالی بین المللی از قبیل سازمان جهانی گردشگری، برنامه توسعه سازمان ملل در این سناریو در نتیجه تصور مذهبی ایران مدیران گردشگری را مجبور به عقد قرارداد با سازمانهای اسلامی به طور مثال، سازمان کنفرانس اسلامی^۱، گروه اسلامی خدمات مالی آجهت حمایت های مالی می نماید.

بررسی سوات: نقطه قوت اجتماعی-فرهنگی این سناریو به صورت تشابه فرهنگی و قرابت مذهبی تعریف می شود. از لحاظ نوع پوشش، جدایی زن و مرد در مکانهای خاص، احترام به ایام خاص مذهبی مثل ماه رمضان، محرم و غیره همانندی وجود دارد. این سناریو تا حد زیادی مورد استقبال مسئولان فرهنگی جمهوری اسلامی ایران قرار خواهد گرفت که در روند تصمیم گیری گردشگری و به ویژه طبیعت گردی نقش مهمی ایفا می کند.

هرچند، مهمترین ضعف این سناریو مربوط به فقدان منافع اقتصادی کافی از گردشگران و طبیعت گران مسلمان می باشد چرا که تعداد آنها به دلیل سفر اصلی شان به مکانهای عمده مذهبی در ایران (به طور مثال، مشهد) خیلی زیاد نیست. به علاوه، کمبود توجه به گردشگران و طبیعت گران غربی نیز موجب کمبودهای بیشتر اقتصادی کشور خواهد شد. ایجاد تخیل مذهبی در نظر کشورهای غربی نیز همکاری سازمانها و نهادهای مالی غربی را با ایران کمرنگ می نماید.

مهمترین فرصت منطقه، گسترش مسلمانان در سراسر جهان است. بنابراین، تعداد گردشگران و طبیعت گران مذهبی نه تنها از کشورهای مسلمان خواهد بود بلکه از کشورهای مختلف غربی هم که بنا به ارزش خارجیشان می توانند بر منافع بیشتر اقتصادی دلالت نمایند گردشگر وجود خواهد داشت.

مهمترین تهدید آینده برای این سناریو مربوط به همان تحریم های پیش بینی شده ای است که ممکن است گریبانگیر همه انواع گردشگران به کشور ایران حتی طبیعت گران مسلمان نیز شود.

۴-۴- منطقه توریستی انحصاری

تصویر آینده: چهارمحل و بختیاری یک منطقه با استعدادهای فراوان و جاذبه های طبیعی و فرهنگی زیادی است که توسط گروههای خاص و اندکی از طبیعت گران داخلی از قبیل مردم داخل استان و استانهای همجوار، گردشگران ماجراجو، دانشجویان و گیاهشناسان برای امور تحقیقاتی مورد بازدید قرار می گیرد و این منطقه را تبدیل به یک مکان گردشگری خاص با تاثیرات منفی کم گردشگری می نماید.

مسیرهای آینده: برای داشتن چنین سناریویی در آینده، روند تبلیغات باید در سطح منطقه ای و محلی متمرکز شود. معرفی از طریق رسانه های محلی (کانالهای تلویزیون و رادیوی محلی و روزنامه های محلی) ابزاری مفید برای این کار در نظر گرفته می شود، چرا که اکثر ساکنین استان ممکن است از همه استعدادهای موجود در منطقه خود اطلاع نداشته باشند. این تبلیغات باید از طریق رسانه های استانی در استانهای همسایه از قبیل اصفهان و خوزستان نیز ادامه یابد. به علاوه مردمی که به منطقه می آیند و امکانات جاذبه های موجود را مشاهده می کنند آن را برای هموطنان خود نیز بازگو می کنند و بنابراین نوعی از تبلیغات دهان به دهان ایجاد می شود. ایجاد ساختارهای مطلوب برای گروه های مختلف در این سناریو مورد نیاز می باشد. به طور مثال، ایجاد یک

^۱ OIC

^۲ IFSG

زنجیره طبیعی - فرهنگی بین سه استان مجاور اصفهان، چهارمحال و بختیاری و خوزستان می تواند موج عظیمی از گردشگران فرهنگی و طبیعی در قالب طبیعت گران آگاه را از این دو استان به منطقه چهارمحال و بختیاری منتقل نماید.

بررسی SWOT: نقطه قوت این سناریو مربوط به تاثیرات کم فرهنگی و زیست محیطی می شود. به دلیل تاثیرات اجتماعی - فرهنگی، مهمترین سودی که از این سناریو به دست می آید مربوط به حفظ ارزشها و هنجارهای عشایر می شود. در نتیجه نبود گردشگر غربی و نبود تعداد زیادی طبیعت گرد داخلی شهری که علاقمند به جاذبه های عشایری باشند، سبک زندگی عشایر نیز بدون تغییر باقی خواهد ماند. بنابراین، ضعف اساسی زوال زیست محیطی و فرهنگی که در منطقه کنونی (ابراهیمی، ۱۳۹۴) ذکر شد، در آینده این سناریو مشاهده نخواهد شد.

مهمترین ضعف این سناریو به تعداد کم گردشگران بین المللی و نارضایتی مردم محلی از منافع اقتصادی حاصل از صنعت گردشگری و طبیعت گردی بر می گردد. معیشت ایل بختیاری تا حد زیادی وابسته به کشاورزی و دامپروری خواهد بود که نهایتا منجر به زوال منابع طبیعی در این سناریو خواهد شد. علاوه بر این، به دلیل فقدان توجه بین المللی و نیز عدم علاقه ملی کافی، توسعه گردشگری و به طور خاص توسعه طبیعت گردی در این منطقه خیلی کند خواهد بود.

فرصت برای این سناریو، مربوط به افزایش علائق ملی و منطقه ای به تجربه طبیعت می شود که آن هم به دلیل غلبه بر استرسی است که با افزایش زندگی شهری در ایران شکل می گیرد. به علاوه، فاصله زیاد موجود بین طبقه ثروتمند و متوسط در ایران منجر به ایجاد گردشگری ماجراجویانه ورزشی در این سناریو خواهد شد که گردشگران باید پول زیادی بابت آن بپردازند.

تهدید اصلی، وجود بلایای طبیعی از قبیل وجود زلزله های پیشین، خطر ریزش بهمن در زمستان است که فصل مناسبی برای اسکی بازان نیز می باشد. لذا طبیعت گران با توجه به پتانسیل این بلایا کمتر این استان را در لیست مقاصد گردشگری خود قرار می دهند.

بحث و نتیجه گیری

این تحقیق سناریوهایی را برای توسعه آینده طبیعت گردی در استان چهارمحال و بختیاری ایجاد می کند که از طریق بررسی موقعیت کنونی منطقه (ابراهیمی، ۱۳۹۴) انجام می گیرد. چهار سناریوی متفاوت برای توسعه بازار طبیعت گردی در منطقه ایجاد می شود. به عنوان یک «منطقه بین المللی»، این استان میزان بالایی از طبیعت گران بین المللی علاقمند به جاذبه های طبیعی و فرهنگی در منطقه را جذب می نماید. در «منطقه عشایری» استان حجم بالایی از طبیعت گران ملی را که به طور خاصی علاقمند به سبک زندگی خاص عشایری می باشند، جذب می نماید. در «منطقه طبیعی - فرهنگی»، استان میزان تعداد کمی از طبیعت گران مسلمان است که از مکانهای مذهبی که در کنار آنها جاذبه های طبیعی نیز وجود دارد بازدید می نمایند. سرانجام، در «منطقه انحصاری» میزان کمی از گروه های خاص طبیعت گران ملی از منطقه و جاذبه های آن بازدید می نمایند.

در تحقیق کنونی چهار سناریوی آینده برای توسعه منطقه و رفع مشکل اصلی طبیعت گردی در استان که همان عدم جذب گردشگر می باشد، ایجاد شدند. اما از طریق کدامیک از آنها معضل اصلی گردشگری و طبیعت گردی در منطقه نهایتا حل خواهد شد؟ هر کدام از این سناریوها روی یک یا دو بازار تقاضا در منطقه متمرکز می شوند. یک سناریو روی حجم بالای گردشگران و سناریوی دیگر به میزان کم گردشگران توجه می کند. دو سناریوی آخر، با توجه به میزان کم گردشگر نمی توانند راه حل های خوبی برای مشکل اصلی منطقه باشند، چرا که این منطقه توسعه می یابد برای اینکه تعداد بیشتری گردشگر را جذب نماید. مهمترین ضعف در «منطقه طبیعی - فرهنگی» بازکردن درها برای فقط طبیعت گران از کشورهای مسلمان می باشد که ریشه در دیدگاه سیاسی-مذهبی سران تصمیم گیری صنعت گردشگری در کشور دارد. با نگاه صرفا سیاسی به پدیده گردشگری، هر دری برای توسعه این روند مسدود خواهد شد. در «منطقه انحصاری» نیز، تعداد کمی از طبیعت گران داخلی هیچگونه سود اقتصادی را برای منطقه در برنخواهند داشت هرچند در آن صورت خسارات فرهنگی و زیست محیطی زیادی هم بدنبال نخواهند داشت. بنابراین این سناریو منطقه ای را ایجاد می نماید که برای آن هیچ روند توسعه ای از هیچ لحاظ وجود نخواهد داشت. از سویی دیگر، دو سناریوی اول برای حل مشکل اصلی منطقه مناسب تر به نظر می رسند. چرا که در آن سناریوها یک منطقه عمومی شناخته شده برای موج عظیمی از طبیعت گران در آینده ایجاد خواهد شد. البته این سناریوها هم دارای نقائصی هستند. هر دوی آنها روی فقط یک گروه متمرکز می شوند. «منطقه بین المللی» به موج عظیمی از طبیعت گران بین المللی توجه دارد که به نظر می رسد نسبت به دیگر سناریوها منافع اقتصادی بیشتری خواهد داشت. در حالی که جذب این نوع گردشگران با موانع سیاسی جدی نیز روبرو می باشد. از سویی دیگر، نقطه توجه اصلی سناریوی «منطقه عشایری» موج عظیمی از طبیعت گران داخلی می باشد که توجه کامل به فرهنگ غنی استان دارند در حالی که ممکن است تنزل فرهنگی زیادی را نیز به همراه داشته باشند و همچنین به دلیل عدم آرزواری برای منطقه نمی تواند سناریوی مناسبی برای آینده باشد.

با ذکر تمام این موارد، به نظر می‌آید که هیچ کدام از سناریوهای مذکور در این تحقیق نمی‌توانند مشکل اصلی منطقه که میزان انتقادی ورود گردشگران به منطقه ناشناخته اما بکر چهارمحال و بختیاری می‌باشد را رفع نمایند. همانطور که Tribe (1997:638) نقل می‌کند، نگاه به پدیده گردشگری به عنوان یک پدیده چند گرایشی مناسب ترین رویکرد به توسعه آینده یک منطقه می‌باشد، بنابراین مقامات گردشگری می‌بایست ترکیبی از تمام راهکارهای پیشنهادی در سناریوها را در نظر داشته باشند و قابل اجرایی ترین آنها را در آینده اجرا کنند ضمن اینکه به تمام جوانب گردشگری برای حل این مشکل توجه دارند. با در نظر گرفتن مهمترین مزایا و معایب هر سناریو، ما بر این باوریم که توجه هم به طبیعت گران داخلی و هم خارجی به حل مشکل منطقه بیشتر کمک خواهد کرد تا توجه به یک گروه خاص گردشگر. طبیعت گران داخلی همواره موجب توسعه اولیه امکانات و تسهیلات می‌شوند. همزمان توجه بیشتر به طبیعت گران بین المللی و تسهیل ورود آنها به منطقه نیز منافع اقتصادی بیشتری را برای جامعه محلی در پی خواهد داشت. به طور مثال، افزایش تعداد پروازها در فرودگاه شهر کرد (سناریوی «منطقه بین المللی») ورود مسافران داخلی و خارجی را به منطقه تسهیل خواهد نمود، توسعه امکانات گردشگری و قابل دسترس شدن جاذبه های طبیعی در مناطق دوردست استان (مثل روستای دیدنی سراقا سید)، طبیعت گران علاقمند بیشتری را به این مناطق ناشناخته جذب خواهد نمود که این بیشتر از طریق همکاری بخش خصوصی امکانپذیر خواهد بود (سناریوی «منطقه عشایری»). علاوه بر این، در راه حل ترکیبی برای آینده درگیر شدن نهادهای مالی بین المللی به توسعه زیرساختها کمک موثری خواهد نمود. به دنبال جذب گردشگر و طبیعت گرد بیشتر به منطقه مقامات گردشگری قادر خواهند بود تا به موضوعات توسعه پایدار فکر کنند و تعادلی را بین ورود گردشگر و تاثیرات حاصل از ورود آنها برقرار سازند.

رسیدن به چنین منطقه توسعه یافته ای در آینده هدفی دست نیافتنی و دور نیست بلکه از طریق یک دیدگاه چند گرایشی به بازار گردشگری و طبیعت گردی و با در نظر گرفتن ترکیبی از استراتژیهای تمام سناریوها، روند توسعه نه تنها به آسانی دست یافتنی خواهد بود بلکه این روند بسیار سریع در منطقه طی خواهد شد.

منابع

- ابراهیمی، ف. (۱۳۹۴)، "بررسی توان طبیعت گردی پایدار در استان چهارمحال و بختیاری"، مجموعه مقالات اولین همایش ملی جامعه، منابع طبیعی، آب و محیط زیست؛ چالش‌ها و راهکارها، تهران، ایران
- فلاحی، پ. (۱۳۸۴)، "همکاری واقعی: یادگیری از زوایای مختلف"، راهنمای تنها سیاره برای سفر به ایران. گروه مدیریت گردشگری و مهمان نوازی، دانشکده بازرگانی و کسب و کار، دانشگاه جرج واشنگتن. قابل دسترسی از: <http://www.american.edu/ted/iran-tour.htm> ، تاریخ دسترسی: ۱۳۸۴/۶/۱
- Dammar, E. (2000), Learning from the future; about the role of scenarios in strategic policy-making, MSc Dissertation, Eburon, Delft.
- Ebrahimi, F. (2015), Analysis of Eco-Tourism Potentials in Chaharmahal and Bakhtiyari Province, First national conference of Society, Natural Resources, Water and Environment: Challenges and Solutions, Tehran, Iran
- Fallahi, P. (2005), Virtual Collaboration: Learning from Multiple Perspectives; Lonely planet s guide to Iran, Department of Tourism and Hospitality Management, School of Business, The George Washington Univ. Available from; <http://www.american.edu/ted/iran-tour.htm> .
- Van Doorn, J. W. M. (1986), Scenario Writing; A method for long-term tourism forecasting? *Tourism Management*, 7(1): 33-49
- Wack, P. (1985), Scenario s shooting the Rapids; how medium-term analysis illuminated the power of scenarios for shell management, *Harward business review*, 1966, 44 :139-150.
- Wearing, S. & Neil J. (1999), *Ecotourism; Impacts, Potentials and Possibilities*, Oxford, Great Britain
- Tribe, J. (1997), *The Indiscipline of Tourism*, *Annals of Tourism Research*, 24 (3): 638-657